

Egy és más a magyar állami gyermekvédelemről

ELŐADTA HEPP-BAJAN ERNŐ

I.

Ennek a kérdésnek részletes tárgyalása a rendelkezésre álló, szűkre szabott keretknél sokszorosán nagyobb terjedelemben sem volna teljesen kimeríthető, a jelenlegi adottság mellett tehát csak a tényleges helyzetnek, az érvényesülő alapelveknek és a jövőre vonatkozó elgondolásoknak az ismertetésére kell szorítkoznom. Részletezéseket, hivatkozásokat ez okból és azért is mellőzni fogok, mert a II. részben felsorolom az állami gyermekvédelemre vonatkozó fontosabb jogszabályokat és így adott esetben a közelebbieket bárkinek is módjában van ott megtalálni.

Általánosságban kívánok csak rámutatni arra is, hogy a magyar gyermekvédelmi törekvéseket különböző szempontból taglalhatjuk. Így pl. az egyes korcsoportokra vonatkoztatva azt látjuk, hogy a születés előtt a szülészeti rendtartás alapján folyó anyavédelmi tevékenység és az Országos Stefánia Szövetség, valamint a zöldkeresztes szolgálat munkája érvényesül, 1-3 éves korban a csecsemők és kisdedek védelmét ugyanezek és az állami gyermekvédelem biztosítják, 3-6 évig a kisdedóvodák, napközi otthonok, továbbá a zöldkeresztes szolgálat és az állami gyermekvédelem tevékenykedik, 6-12 éves korban az állami gyermekvédelem, az iskolaorvosi és a zöldkeresztes egészségvédő szolgálat jelentkezik, az iskolaköteles koron túl pedig ugyancsak az állami gyermekvédelemmel, a levente-intézménnyel, a gyógyítva neveléssel és a fiatalok bűnözése elleni védekezéssel találkozunk.

Más szempontból nézve: a magyar gyermekvédelem a kormányzat gyermekvédelmi tevékenységére és a társadalmi gyermekvédelemre tagozódik. A kormányzat gyermekvédelem külön is kivehette a maga részét, mert értékes intézmények kerültek

egészségvédelmi szolgálat, a kisdedóvási ügykör, az iskolaorvosi intézmény, a gyógyítva-nevelés, a fiatalok bűnözése elleni védekezés és a leventeintézmény. A második csoportban, a társadalom gyermekvédelmi törekvéseiként csoportosuló intézmények, egyesületek és intézetek sorában ismét olyant is találunk, amely állami megbízás alapján, átruházott hatáskörben és a költségvetési törvény által biztosított államsegéllyel folyik.

A magyar állami gyermekvédelemről megállapíthatjuk azt, hogy fényes múltja van, nehéz helyzetünket tekintve jelene sem adhat szégyenkezésre okot és hinnem kell, hogy nagy jövőre fejlődés előtt áll.

A felvidéki területeknek visszacsatolásán országsszerte érzett örömből a magyar

újából birtokunkba és a békevilágban létesült mind a három állami gyermekmenhelyet is visszakaptuk. Ez a lakosság lélekszáma tekintetében mutatkozó 10%-os emelkedésnél jóval nagyobb gyarapodást jelent.

Az ügykör terjedelmét illetőleg elég talán annyit megemlítenem, hogy a menhelyi kötelékbe tartozó gyermekek száma 1939. évi március hó 31-én a Csonkaországban 41.302 volt és az 1938/39. évi állami költségvetésben a Gyermekvédelem Címénél a kiadások főösszege 10,503.310 pengő.

Azt látjuk, hogy az összes ismert kultúrállamokban a gyermekvédelem soha nem látott újjászületésnek örvend, kétségtelen ennél fogva, hogy nálunk is hamarosan el kell következnie ezen a téren is a fellendülésnek, mert magunkra utalt, kis nemzet létünkre még jobban kell ügyelnünk a jövő nemzedék fejlődésére, mint ahogyan azt a nagy és gazdag államoknál, – ha viszonylag kisebb ráutaltság mellett is, – tapasztalhatjuk.

A magyar állami gyermekvédelem az elhagyottság fogalmán alapszik. Az állami gondozásban lévő gyermekek közül mintegy 50% anyagi elhagyottság címén került istápolásunk alá, tehát azért, mert tartásra köteles hozzátartozóik nem képesek róluk gondoskodni. Tagadhatatlan, hogy az igazgatásnak ez az ágazata sem vonhatja ki magát a minden téren mutatkozó fejlődés és haladás követelményei alól. Meg kell továbbá látnunk azt is, hogy a törekvések szociális és egészségügyi téren egyre erőteljesebben haladnak a bajmegelőzés, a prevenció irányába. Az is könnyen felismerhető, hogy a bajmegelőzésnek ez a két ága szoros kapcsolatban van egymással és egyik a másik nélkül nem fejthet ki eredményes munkát. Arra kell csak gondolnunk, hogy pl. az orvos a szociális bajmegelőzés támogatását kénytelen igénybe venni akkor, amikor a betegnek vélt gyermeknél azt állapítja meg, hogy bőségesebb és jobb táplálkozásra van csupán szüksége, a szociális munkásnak pedig orvosi támogatást kell igénybe vennie, ha védenői sorában gyógykezelésre szorulókkal találkozik.

Az elmondottak a jövő fejlődés szempontjából birnak fontossággal. A jelen helyzet vázlatos ismertetése előtt is említést kellett azonban róluk tennem. Sok irányból kedvezőtlen kritika éri az állami gyermekvédelmet éppen azért, mert az elhagyottság feltételéből indul ki. Azt hangoztatják, hogy a családi köteléknek megbontását eredményezi akkor, amikor a gyermekeket idegen nevelőszülőknél helyezi el, ahelyett, hogy az ezek részére folyósított gondozási költségeket az édes szülőknek adná. Más beállításban kell azonban a kérdést néznünk és akkor lehetetlen el nem ismernünk, hogy vég-eredményben az állami gyermekvédelem jelenlegi formájában is a családvédelem céljait szolgálja. A szülők számára a munkavállalást és a kenyérkeresetet kívánja lehetővé tenni akkor, amikor – sok esetben átmenetileg – megfelelő módon elhelyezi és nevelti gyermekeiket, akiknek eltartását saját erejükből biztosítani nem tudják, másfelől a családi kötelékben gyökerező, rendkívül értékes erőket akarja hasznosítani az elhagyott gyermekek érdekében azáltal, hogy családi körben igyekszik őket továbbra is elhelyezni. Itt az állami gondozás megszűntével is otthonot találnak, az intézeti nevelés hátrányai azonban elemi erővel jelentkeznek akkor, amikor a kiskorúak a gyermekmenhelyi kötelékből kikerülnek és az intézet sem vállalja további eltartásukat.

A fejlődés kétségtelenül csak haladó irányú lehet, tehát az elhagyottság fogalmán alapuló, mai rendszer helyett az általános gyermekvédelem felé törekszünk. Ennek egyelőre az anyagi feltételei hiányoznak és fokozatosan iparkodunk azokat biztosítani. Ha ugyanis a hatóságok nem lesznek kénytelenek anyagi elhagyottság címén menhelybe

utalni azokat a gyermekeket, akiket szülőik eltartani nem képesek, hanem napközi ellátásukról, étkeztetésükről, felruházásukról különböző akciók keretében gondoskodhatnak: az általános gyermekvédelem fokozatosan meg fog valósulni és az elhagyott gyermekek köre a tényleg elhagyott (talált) gyermekekre és a hozzátartozóik körében erkölcsileg veszélyeztetett, ú. n. erkölcsileg elhagyott gyermekekre fog korlátozódni.

Az említett irányú fejlődést szolgálja a folyamatban lévő zöldkeresztes cukor- és tejakció. A cukorakció jelenlegi szabályozottságában három éve folyik már, a tisztí főorvosok irányítása mellett és az 1939. évre már 148 vagon ingyencukorral rendelkezünk. A terhes és szoptató anyák, valamint 12 éves korig a kisdedek és gyermekek kaphatnak havonta 1-1 kg cukrot, anyagi és egészségügyi ráutaltságuktól feltételezetten, tehát a ráutaltságnak előzetes hatósági igazolása és a segélyezett havonkénti bemutatása mellett, a kijelölt orvos előtt.

A tejakció a folyó évben vette kezdetét; lebonyolításánál ugyanazon alapelvek érvényesülnek, mint a cukorakciónál. Napi 2½ dl-től 5 dl-ig terjedő adagokban történik a szétosztás és erre a célra az 1939. évben kereken két és félmillió pengőt fogunk felhasználhatni.

Ezek a számok is eléggé bizonyítják az akciók jelentőségét és az eddigi tapasztalatok alapján megállapíthatjuk azok nyers mérlegét is. Azt látjuk, hogy sokkalta nagyobbak az előnyök és sokkal több a dicséret ezekre vonatkozólag, mint az esetleges hátrányok és a velük szemben felhozott ellenérvek. Kétségtelen, hogy ezek az akciók a közgazgatási hatóságokra és főleg a hatósági orvosokra, nemkülönben az Anya- és csecsemővédő intézetekre és a zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálatra igen nagy megterhelést jelentenek, másfelől azonban hallatlanul felfokozzák az említett intézmények forgalmát és így rendkívül előnyösen emelik azok hatóerejét.

A terhes-védelem kiépítése kizárólag ezeknek az akcióknak a hatása alatt vehette kezdetét, mert addig, amíg a biztosítani kívánt orvosi vizsgálat ellenében ingyencukor és tej nem volt kiszolgáltatható, a legbuzgóbb igyekezet is eredménytelen maradt abban az irányban, hogy a terhes anyák orvosi vizsgálatra jelentkezzenek. A kisdedek és gyermekek részeltetése kapcsán is éppen azokat a csoportokat sikerül így rendszeresen ismétlődő időközben orvos elé juttatni, akik egyébként orvosi kezelésben és ellenőrzésben legkevésbé részesülhettek volna.

Ezek a megállapítások sokszorosán ellensúlyozzák azokat az ellenvetéseket is, hogy a szóbanforgó akciók demoralizálólag hatnának, mert ellenszolgáltatás nélküli juttatásokat biztosítanak nagyobb tömegek részére. Egyelőre a részünkről is kívánatosnak tartott ellenszolgáltatásokat az orvosi vizsgálatokon megjelenésben kell látnunk, a jövő fejlődéstől azonban még további kedvező alakulást várhatunk ebben az irányban. Ez a továbbfejlődés a kisdedóvási ügykörnek továbbépítésével kapcsolatban remélhető.

A kisdedóvási ügykör abból a célból került 3 évvel ezelőtt a vallás- és közoktatásügyi tárca hatásköréből a belügyi tárca igazgatása alá, hogy a kisdedóvási intézetek és intézmények az egészségre nevelés és a szociális gondozás szerveivé váljanak és a közjóléti igazgatással közelebbi kapcsolatba kerüljenek. A kisdedóvodák új feladatkörük betöltésére oly módon fognak képesekké válni, hogy – az anyagi lehetőségekhez képest – mielőbb napközi otthonnal bővítjük őket és a létesülő új óvodákat már ebben a formában szervezzük meg. A napközi, ellátást is biztosító óvodák természetesen elsősorban kapcsolódnak be a cukor- és tejakcióba és igyekezni fogunk részükre a tervszerű gyermekétkeztetés előnyeit is biztosítani.

Itt azután már önként adódik a lehetőség a szülők részéről nyújtandó ellenszolgáltatások biztosításának a megkísérlésére is. Arra törekszünk, hogy a tehetősebb szülők megfizessék a napi ellátási költséget, vagy annál valamivel többet (ami a szegény gyermekek javára lesz felhasználható), a kevésbé tehetősektől elálló és az étkeztetés céljaira felhasználható mezőgazdasági és kerti terményeket természetben is elfogadtatunk, sőt az apa vagy anya időnkénti napszámmunkáját is beszámíttatjuk a gyermek ellátási költségeinek vagy azok egy részének megtérítéseként, ami az óvodai konyhakert megmunkálásánál, vagy takarítási, esetleg főzési munkálatoknál érvényesül.

A cukor és tejakció mellett a törvényhatóságban rendkívül kedvező eredménnyel folyt már éveken át a téli gyermekétkeztetés, amikor is a nyújtott államsegély összegét meghaladó helyi hozzájárulás volt minden esetben biztosítható. Ennek az étkeztetésnek kiterjesztése a napközi otthonok létesülésével párhuzamosan fog haladni.

Az elmondottak szerint a fejlődés tényleg az általános gyermekvédelem irányában történik. A baj megelőzés elvének fokozódó gyakorlati érvényesíthetése céljából a cukor- és tej-szétoosztás továbbfejlesztésére, a gyermekétkeztetéseknek rendszeres, országos megszervezésére, a felruházási akciók egységesítésére és rendszeresítésére lesz szükség.

Igyekezünk kell a meglevő óvodákat mielőbb napközi otthonokkal bővíteni és minél nagyobb számban új óvodákat létesíteni. Ezen a ponton elég talán megemlítenünk annyit, hogy a csonka-ország területén 600-nál több olyan község van még, amelyek nem rendelkeznek óvodával, jöllehet az óvóköteles korú gyermekek száma a 100-at is meghaladja. Ezeket a törvény értelmében óvoda létesítésére és fenntartására kellene kötelezni, de kedvezőtlen háztartási helyzetük miatt a törvény szigorú alkalmazásától egyelőre el kell tekintenünk.

Az állami gyermekmenhelyek fokozatosan gyermekszociális és egészségügyi központokká lesznek átszervezendők. Azt jelenti ez, hogy betegosztályaik meg fognak szűnni, azok munkáját a székhelyükön lévő kórház gyermekosztályának kell átvennie, ezzel szemben azonban területükön nemcsak a kötelékükbe tartozó, hanem az összes gyermekek egészségügyi vizsgálatait végezniök kell majd és előkészíteni azok szociális istápolását.

A most is rendkívül odaadással és eredményesen folytatott, de külön utakon járó általános egészségvédelmi és szakvédelmi tevékenységnek előkészítés alatt álló, részbeni egyesítése és teljes egybehangolása is bizonyára az ügy javára fog szolgálni.

Szükség volna továbbá a gyermekvédelmi igazgatás egységének mielőbbi biztosítására is, ami a gyógyítva nevelési és a patronage ügykörnek az ismertetett ágazatokhoz csatolásával válnék csak teljessé. A visszacsatolt Felvidék gyermekvédelmének áthasonulása valószínűleg a gyermekmenhelyek területi beosztásának megváltoztatását is szükségessé fogja tenni, esetleg székhelyváltoztatással is kapcsolatosan.

Fontos a gyermekvédelem fejlődése szempontjából a társadalmi egyesületek és törekvések között a munkaközösség és a tervszerű munkamegosztás érvényesítése. Ha például ma három társadalmi jellegű intézmény működik párhuzamosan, de összhang nélkül, egyenként 2-300.000 P-s költségvetéssel: együttműködés vagy egyesülés esetén nem a költségvetési összeg háromszorosának, hanem annál sokkalta nagyobb anyagi erőforrás eredményeinek elérésére lesznek képesek.

Eszmecserénk legvégére hagytam annak a kérdésnek a felvetését, hogy a közigazgatási hatóságokra és tisztviselőkre milyen feladatok várnak az állami gyermekvédelemmel

kapcsolatban, a jogszabályok szakaszaiban mereven meghatározott kötelezettségeken túlmenően.

Sajnálattal kell megállapítanunk azt, hogy a mai rendkívüli időkben a kül- és belpolitikai, társadalmi, gazdasági és egyéb kérdéseknek állandó és meglepetésektől hemzsegó kavargása mellett az érdeklődés a gyermekvédelem problémái iránt nagyon csökkent. A közigazgatási tényezőknek arra kell törekedniük, hogy felkeltsék az érdeklődést ebben az irányban, biztosítsák a társadalom támogatását, megakadályozzák tőlük telhetőleg az erők szétforgácsolását, másfelől pedig igyekezzenek saját hatáskörükben is megkönnyíteni a gyermekvédelem hivatott munkásainak törekvéseit; a szükséges intézkedéseket lehetőleg jól és gyorsan tegyék meg, ami természetesen nem jelenti az indokolatlan igényeknek bírálat nélküli kielégítését. Itt különösen a gyermekek kihelyezésénél egyes községek részéről észlelhető tartózkodás eloszlátásánál várunk segítséget. Nem ütközhetik ez nehézségekbe, ha az illetékes tényezők annak tudatára jutnak, hogy menhelyi gyermekek vállalásával a község nemcsak a gyermek – tehát nemzetmentésből veszi ki részét, hanem jelentékeny anyagi előnyt is biztosít magának. Elég ennek bizonyítására megemlítenem, hogy a budapesti áll. gyermekmenhely az 1938. évben az általa 53 községbe kihelyezett gyermekek után összesen 512.844 pengő gondozási díjat fizetett ki. Ebből 2 község részesedése a 20.000 pengőt, 24 községé pedig a 10.000 pengőt meghaladta.

Tudjuk, hogy az állami gyermekvédelem fiskális szempontból nem tartozik a rokonszenves és hálás témák közé. Szükségletei egyre fokozódnak, bevételei azonban alig vannak, helyesebben: az állami költségvetés rubrikáiban könnyen észlelhető bevételeket nem tud biztosítani, de minden meggondolt, tervszerűen teljesített kiadás kamatostól megtérül a nemzet erőtartalékának gyarapodásában, az új nemzedék testi, szellemi és számbeli erősödésében. A mai rendkívüli időben a legmesszebbmenő áldozatot természetesen és elsősorban honvédségünk fejlesztése érdekében kell meghozni, ezt követően azonban nem lehet olyan szükséglet, amely a gyermekvédelem fejlesztésének követelményeit rangsorban megelőzhetné.

A hangsúlynak azon kell itt lennie, hogy minden kiadás jól megfontolt legyen, és oda jusson, ahol felhasználása a leggazdaságosabban és legeredményesebben történhetik.

A tervszerűség, a megfontoltság biztosítása a kormányhatóságok feladata. A gyermekvédelmi törekvésekkel kapcsolatban meg kell állapítanunk, hogy minden utasítás, minden fejlesztés gondos kísérletek alapján, azok tanulságainak levonása után történik. Az állami gyermekmenhelyek átszervezésének előkészítése céljából például egyelőre a gyulai állami gyermekmenhelyen történt meg az új elgondolásoknak megfelelő apparátus beállítása. A cukorakció 10 vagon szétosztásával kezdődött, a következő évben 30, majd 40 vagon állott rendelkezésre; eleinte két éves korig kaptak a kisdedek cukrot, utóbb már az anyákra is kiterjedt a szétosztás, s így jutottunk el a folyó évben 148 vagonig és a 12 éves korhatárig. A tejakciót a múlt évben az ország két, erre a célra külön kiszemelt járásban kezdtük meg és az ottani észleletek figyelembevételével történt az országos megszervezés. A gyermekétkeztetés egyelőre 11 vármegyében, kisszámú községben folyik; annak célirányos országos kiterjesztése az anyagi feltételek biztosítása esetén nem fog már nehézségekkel járni.

A tervszerűség és megfontoltság központilag biztosítva van tehát, a közigazgatási szervezettől függően, hogy minden anyagi áldozat, amelyet a kormányzat ebben

az irányban tesz, tényleg a leghatékonyabban és legeredményesebben érvényesüljön. Ez az eredmény pedig nem fog elmaradni, ha összes kartársaink tudatában lesznek a gyermekvédelem fontosságának, ha sokoldalú elfoglaltságuk mellett sem fognak ezekben az újabb törekvéseinkben és tevékenységeinkben csupán munkatöbbletet és újabb megterhelést látni, hanem szeretettel és megértéssel fogadják és tőlük telhetőleg támogatják is azokat.

A természet minden terén csodálatos kincsekkel áldotta meg a magyarságot. Sehol sem olyan izletes az állatok húsa, sehol sem olyan zamatos a gyümölcs, mint nálunk. Világszerte elismert, kiváló tudósaink, orvosaink, mérnökeink, művészeink, sportembereink vannak – de minden gazdagságunk koronája: a magyar gyermek! A világháború utáni külföldi gyermeknyaraltatások során egy nemzet gyermekei sem tudtak olyan közel férközni a vendéglátó belgák, hollandusok, svájciak szívéhez, mint a mi kis magyarjaink. Csak az lehet ennek az oka, hogy csinosabbak minden másfajta gyermeknél, közvetlenebbek, vidámabbak, játékosabbak és viszonzni tudják a mástól kapott szeretetet. Szabad-e ezekből a kincseinkből veszendőbe menni csak egynek is? Gondoljunk mindég arra, hogy a magyarság csak akkor lesz képes továbbra is megtartani helyét a független nemzetek sorában, ha nem fogy, hanem szaporodik! Gyermekvédelem: nemzetvédelem!

II.

A fontosabb jogszabályok.

a) Állami gyermekvédelem.

Az 1877: XX. törvénycikk a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről.

Az 1901: VIII. törvénycikk az állami gyermekmenhelyekről.

Az 1901: XXI. törvénycikk a közsegélyre szoruló, 7 éven felüli gyermekek gondozásáról.

Az I/V. c. 1903. B. M. sz. körrendelettel kiadott „Szabályzat az elhagyott gyermekek védelméről.”

A 80.000/1912. B. M. sz. rendelettel kiadott „Szabályrendelet a m. kir. áll. gyermekmenhelyek számára.”

Az 50.000/1923. N. M. M. sz. rendelet. Pénzkezelési, számviteli és gazdasági utasítás az egészségügyi intézetek (állami gyermekmenhelyek) számára.

A 2.000/1925. N. M. M. sz. rendelet, az áll. gyermekmenhelyekbe felvétel, gondozási költségek viselése és azoknak behajtása, a gyermekek gondozási idejének kivételes meghosszabbítása tárgyában. (Ez a rendelet az 1901: VIII. és az 1901: XX. törvénycikkek egyes rendelkezéseit hatályon kívül helyezte.)

A 6.000/1932. M. E. sz. rendelet a nyilvános betegápolás, az áll. gyermekvédelem és a szegényellátás költségeinek viseléséről.

A 141.185/1928. N. M. M. sz. rendelet a házasságon kívül született gyermekek anyai nagyszüleinek tartási kötelezettsége tárgyában.

A 121.442/1929. N. M. M. sz. rendelet az állami gyermekvédelmi rendelet értelmezése és a gondozási díjak megállapítása tárgyában.

A 130.027/1929. N. M. M. sz. rendelet a gyermekmenhelyi kötelékbe tartozó csecsemők után biztosítás alapján járó szoptatási segélynek a menhely részére való lefoglalása tárgyában.

A 120.217/1930. N. M. M. sz. rendelet az elhagyottsági határozatok mikénti meghozatala tárgyában.

A 120.798/1930. N. M. M. sz. rendelet a gyermekmenhelyi kötelékbe felveendő kiskorúak törzslapi adatainak hiteles megállapítása tárgyában.

A 121.156/1930. N. M. M. sz. rendelet a menhelyi kötelékbe tartozó 1 éven aluli gyermekek gondozása tárgyában.

A 122.298/1930. N. M. M. sz. rendelet a menhelyi kötelékbe tartozó gyermekek elhagyottá nyilvánításának szükségessége tárgyában.

A 122.724/1930. N. M. M. sz. rendelet a csupán menhelyi gondozás tartamára történő elhagyottá nyilvánítás értelmezése tárgyában.

A 125.824/1930. N. M. M. sz. rendelet az intézetben elhelyezett menhelyi gyermekeknek kiadatásaik alkalmával való ruhaellátásáról.

A 123.000/1930. N. M. M. sz. rendelet az áll. gyermekmenhelyek területének megállapítása tárgyában.

A 125.825/1930. N. M. M. sz. rendelet a menhelyi kötelékbe tartozó gyermekeknek jötevek gondozásába való kiadása tárgyában.

A 125.916/1930. N. M. M. sz. rendelet a 15 életév betöltése után állami gyermekmenhelybe szállított fiatakorúak ellátása tárgyában.

A 131.867/1929. N. M. M. sz. rendelet a menhelyi kötelékbe tartozó gyermekek nevelőszüleinek a kerületi elöljáróságok által való nyilvántartása tárgyában.

A 180.394/1930. N. M. M. sz. rendelet a hontalanná nyilvánított gyermekek gondozási költségeinek elszámolása tárgyában.

A 128.172/1930. N. M. M. sz. rendelet a gyermekgondozási költségek behajtása tárgyában.

A 131.790/1931. N. M. M. sz. rendelet az 1925. július i-én megelőző időben felmerült és az illetőségi községeket terhelő gyermekgondozási költségek behajtása tárgyában.

A 133.518/1931. N. M. M. sz. rendelet a menhelyi gondozási költségek törlésének engedélyezése iránt előterjesztett kérelmek és hivatalos felterjesztések okmánymellékletei tárgyában.

A 137.939/1931. N. M. M. sz. rendelet a menhelyi kötelékbe tartozó és nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek gondozási díjának megállapítása tárgyában.

A 138.100/1931. N. M. M. sz. rendelet a menhelyi kötelékbe tartozó és intézetben elhelyezett gyermekek gondozási díjának újabb megállapítása tárgyában.

A 196.969/1931. B. M. sz. rendelet az áll. gyermekmenhely kötelékébe tartozó gyermekek számára megítélt tartásdíjnak az államkincstár részére való biztosítása tárgyában.

A 198.889/1933. B. M. sz. rendelet az állami gyermekmenhelyek kötelékébe tartozó kiskorúak feltételes kiadása tárgyában.

A 220.000/1933. B. M. sz. rendelet a gyógyszerek kiszolgáltatása és árszabása tárgyában.

Az 1.227/1933. B. M. sz. rendelet az állami gyermekmenhelyek kötelékébe tartozó kiskorúak községi illetőségének megállapítása tárgyában.

A 61.030/1936. B. M. sz. rendelet a nyilvános betegápolás és állami gyermekvédelem, valamint a szegényellátás költségeinek fedezése tárgyában.

A 221.743/1936. B. M. sz. rendelet a gyermekmenhelyi gondozási költségek felszámításának és behajtásának újabb szabályozása. (Kezelési költség törlése.)

A 39.080/1917. B. M. sz. rendelettel az Országos Stefánia Szövetség részletesen megszabott feltételek és módozatok mellett megbízást kap az állami feladatnak elismert Anya- és csecsemővédelem megszervezésére és ennek keretében a védőnői intézmény országos kialakítására és működésben tartására.

A 135.840/1917. B. M. sz. körrendelet valamennyi törvényhatóság közönségéhez szól, az Anya- és csecsemővédelmi intézmény szervezése tárgyában.

A 61.129/1926. B. M. sz. körrendelet valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjét utasítja a születési eseteknek az Anya- és csecsemővédő intézettel közlésére.

A 151.317/1924. N. M. M. sz. körrendelet valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez az Országos Stefánia Szövetség működésének és különösen a Szövetség továbbépítő munkájának megfelelő, a megadott irányelvek szerinti szabályrendelet megalkotása tárgyában.

A 122.788/1930. N. M. M. sz. körrendelet valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez az Anya- és csecsemővédő intézetek hatályosabb ellenőrzésének és felügyeletének a közigazgatási hatóságokkal egyetértésben történő biztosításáról.

A 127.856/1930. N. M. M. sz. rendelet a m. kir. áll. Anya- és csecsemővédőnő-képző intézet szabályzata tárgyában.

Az 1933: VII. törvénycikk a hadirokkantak és más hadigondozottak ellátásáról.

A 278.229/1939. B. M. sz. rendelet a „Zöld Kereszt” faluégészségügyi tevékenység keretében használt cukor és tejutalványokról.

A 280/1939. B. M. sz. rendelet a gyermekgondozónői szolgálatról és képzéséről.

b) *Kisdedováás.*

Az 1891: XV. törvénycikk a kisdedováásról.

A 44.000/1892. V. K. M. sz. a kisdedováásról szóló 1891: XV. törvénycikk végrehajtása tárgyában.

Utasítás a polgári községek, a községi és állami kisdedóvodák és gyermekmenedékházak felügyelőbizottsága (a községi iskolaszékek és állami iskolai gondnokságok) a kir. tanfelügyelők és a törvényhatósági közigazgatási bizottságok számára a kisdedováásról szóló 1891: XV. törvénycikk végrehajtása tárgyában.

Az 1913: XXXIX. törvénycikk az állami óvónők illetményeinek rendezéséről.

Az 1913: XL. törvénycikk a nem állami óvodák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti óvónők illetményeinek rendezéséről.

A 150.000/1913. V. K. M. sz. Utasítás a törvényhatósági közigazgatási bizottságok számára a nem állami óvodák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti óvónők illetményeinek rendezéséről szóló 1913:XL. törvénycikk végrehajtása tárgyában.

Az 1928: II. törvénycikk a pengőértékben való kötelező számítással kapcsolatos egyes rendelkezésekről (az óvodaállítási kötelezettségre és az államsegélyes óvónők alkalmazásának jóváhagyására vonatkozó rendelkezések).

Az 1929: XXX. törvénycikk a közigazgatás rendezéséről (a közigazgatási bizottságok és a népoktatásügyi albizottság kisdedováásügyi hatásköre).

Az 1930: XVIII. törvénycikk Budapest Székesfőváros közigazgatásáról (Budapestben a közigazgatási bizottság és a székesfőváros polgármesterének kisdedováásügyi hatásköre).

Az 1930: XLVII. törvénycikk a kiadások apasztásáról, a szolgálati vagy munkabér viszonyból és a tantemekből származó jövedelmek ideiglenes megadóztatásáról és egyéb rendelkezésekről.

A 865-1-70-1931-V. K. M. sz. a nem állami elemi iskoláknál a segédtanítói szolgálat rendszeresítése (az 1930:XLVII. törvénycikk alapján kiadott végrehajtási utasítás).

Az 1934:1. törvénycikk a közszolgálati alkalmazottaknak és a honvédség tagjainak, valamint mindezek hozzátartozóinak ellátását szabályozó rendelkezések módosításáról.

Az 1935: VI. törvénycikk a közoktatásügyi igazgatásról.

A 3.500/1936. V. K. M. ein. sz. Utasítás a közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935. évi VI. törvénycikk végrehajtására.

A 7.000/1935. V. K. M. ein. sz. Utasítás az 1935: VI. törvénycikk 14. §-a alapján a népoktatásügyi intézmények tanulmányi ellenőrzésével megbízott körzeti iskolafelügyelők és a kir. tanfelügyelő hivatalok iskolalátogató tagjai részére.

Az 1936: XXIII. törvénycikk a kisdedóvásról szóló 1891:XV. törvénycikk némely rendelkezéseinek módosításáról.

A 6.600/1936. M. E. sz. a közigazgatási bizottság különleges alakulatairól szóló 7.890/1930. M. E. sz. rendelet módosítása tárgyában.

Az 1.030/1936. B. M. sz. a kisdedóvásról szóló 189HXV. törvénycikk némely rendelkezéseit módosító 1936: XXIII. törvénycikk hatálybalépéséről és végrehajtásáról.

A házasságon kívül született gyermek, mint csecsemővédő probléma

ELŐADTA SZOKOLAY LEÓ

A téma nem öleli fel a házasságonküvüli gyermek problémáját a maga teljességében, amelynek nemcsak külföldön, hanem nálunk is, az utolsó félszázad alatt óriási irodalma keletkezett. Előadásomnak a házasságonküvüli gyermekkel tisztán csecsemővédelmi szempontból kell foglalkoznia. Természetesen hivatásomból folyóan a csecsemővédelmi szempontot is csak szociális jogi oldaláról lesz módom megvilágítani és a szociálhigiénés vonatkozásokat ilyen irányú ismereteim hiányában mellőznöm kell.

Előadásom anyagát a következőkép tagolom. Mindenekelőtt tisztázom a házasságonküvüli gyermek fogalmát. Majd ismertetem a házasságonküvüli gyermek jogállását. Ezután a statisztika tükrében szeretném érzékeltetni a probléma jelentőségét. A házasságonküvüli gyermekek hátrányosabb jogi, gazdasági és szociális helyzetének, valamint az ebből folyó feltűnően magas csecsemőhalálózásnak rövid ismertetését követően szólok a védelem céljáról, irányáról, a házasságonküvüli gyermekek különböző kategóriáiról, az alkalmazott módszerekről s végül a védelemnek, segítésnek még szükségességnek, célszerűnek látszó eszközeiről.

I. A házasságonküvüli gyermek jogi fogalma. Ez a fogalom argumentum a contrario-val leszűrhető abból a jogszabályból, amellyel a birói gyakorlat s vele egyezően, a Magánjogi Törvénykönyv javaslatának 178. §-a a törvényes gyermek jogi fogalmát meghatározza. E szerint a feleségnek a házasság fennállása alatt, vagy megszűnte után 302 nap eltelte előtt született gyermeke törvényes gyermek.

A magyar magánjog tehát a gyermekek érdekében igen gavallérosan szélesebb körű vélelmet állapít meg a törvényes születés mellett, mint az a mindennapi életfelfogásnak megfelel. Így jogilag törvényesnek kell tekinteni azt a gyermeket is, aki az özvegy nőnek férje halála után közvetlenül kezdett házasságonküvüli viszonyából, de a férj halálát követő 10 hónapon belül született. Jogilag törvényes az a gyermek is, aki a férjétől különélő nőnek mással fennálló együttéléséből, törvénytelen viszonyából származik s e tekintetben a vélelmet – perenkívül – nem dönti meg az a tény sem., hogy a férj a gyermek fogamzása idején távol, pl. Amerikában vagy hadifogságban volt.

Egyszerű asszonyok igazságérzéke és szégyenérzete gyakran arra indítja őket, hogy a fentemlített két példának megfelelő gyermeket törvénytelennek jelentsék be és evégből rövid ideje tartó özvegyességüket vagy férjezett állapotukat igyekeznek az anyakönyvvezető előtt elhallgatni s a gyermeket az ő leánykori nevükre anyakönyveztetni. Olykor maga a természetes atya is együtt megy el az anyával, azért, hogy a gyermeket magáénak elismerje és bejelentse, hogy azt szeretné „a nevére írtni.” Az egyszerű gondolkodású

szülők nehezen értik meg a mesterkéltnél jogi okoskodást és fejszóvalva veszik tudomásul, hogy a gyermek apjának beírják azt a férfit, aki már 10 éve Amerikába ment ki, tehát a józan ész szerint nem lehet a gyermek apja és beírják őt az anyakönyvbe, jöllehet az anya meg a vele élő vérszerinti apa nyíltan megmondják, hogy ők nemzették a gyermeket.

Mindebből az következik, hogy a magyar jog szerint házasságonkívüli gyermeknek azt kell tekinteni, akinek anyja a gyermeknek jogi értelemben vett fogamzásakor vagy születése időpontjában nem volt senkivel jogilag fennálló házasságban. Ezenfelül házasságonkívülinek minősül át az a gyermek, akit a jogi vélelem szerint törvényesnek anyakönyveztek, de akit utóbb per útján törvénytelenítettek.

// *A házasságonkívüli gy ennek jogállása.* Az Országbirói Értekezlet után, de különösen a Kúriának 79. sz. teljes ülési határozata óta a törvénytelen gyermek jogállása a korábbi helyzethez képest jelentékenyen javult.

A házasságonkívüli gyermek anyjának leánykori vezetéknevét viseli; csak anyjával és anyjának vérrokonaival van jogi rokonságban; törvényes öröklési jog csak anyja után és anyjának vérrokonai után illeti meg, ez azonban abban az esetben is, ha anyjának törvényes leszármazól is vannak. A házasságonkívüli gyermek anyjának állampolgárságát és vallását követi és azt a községi illetőséget nyeri el, amely az ő születése idején az anyát illette, de az anya községi illetőségének változása a gyermek illetőségét nem érinti.

Az önjogú anya házasságonkívüli gyermekének természetes és törvényes gyámja. Más rokont (pl. anyai nagyatyát, nagybátyát) nem illet meg a törvényes gyámság.

A természetes atyának semmi joga nincs a gyermekkel szemben. Nincs joga ahhoz sem, hogy gyermekét magánál tartsa, meglátogassa, nevelésébe beleszóljon, hacsak az anya ahhoz hozzá nem járul.

Azt a természetes atyát, aki a 7 éven aluli házasságonkívüli fiúgyermekét magáénak elismerte, az a jog illeti meg, hogy ezt a fiút az elismerést követő 6 hónapon belül a saját vallására viheti át, ha az a bevett vagy elismert vallások közé tartozik.

A természetes atyát egyetlen jogi kötelezettség terheli, az., hogy a gyermekért tartásdíjat fizessen. Ezen felül még a gyermek temetési költsége is a természetes atya terhe.

III. A statisztika tükré plasztikusan mutatja a probléma jelentőségét.

Törvénytelen születések abszolút száma és az összes születésekhez viszonyított arányszáma Magyarországon.

Év	Születések összes száma	Ebből törvénytelen	%
1911.	638.082	60.341	9'46
1912.	665.093	62.228	9'35
1913.	640.566	59.103	9'2
1914.	648.865	56.053	8'6
1915.	454.630	44.162	9'7
1916.	320.886	32.037	10'0
1917.	303.583	33.341	11'0
1918.	288.106	34.379	11'9
1919.	230.591	18.558	8'1
1920.	265.513	21.572	8'1
1921.	261.999	19.580	7'5
1922.	255.863	18.877	7'4
1923.	245.550	18.264	7'4
1924.	228.054	17.356	7'6